

RECEPTAREA SPECIILOR EPICE CARAGIALIENE STUDIATE ÎN GIMNAZIU

Oana BUHOSU¹

oanabuhosu@yahoo.com

RÉSUMÉ: L'article présente la manière dont les textes de I.L. Caragiale peuvent être étudiés du point de vue de l'opéra épique pour acquérir les notions de théorie littéraire. Leur réception comporte plusieurs étapes, depuis la présentation du texte (à travers la lecture initiale) jusqu'à l'interprétation extensive par quelques méthodes du commentaire littéraire. Ainsi, les œuvres épiques de ce sont une source thématique importante, activant la sensibilité et la réceptivité des étudiants.

MOTS CLÉS: opéra épique, théorie littéraire, réceptivité, compétences, source thématique

În clasele gimnaziale, preocuparea pentru studierea autorilor canonici, reprezentați de texte emblematice pentru literatura română este esențială. De aceea, Caragiale ocupă un loc fruntaș în ceea ce privește preponderența textelor sale în cadrul celorlalte texte literare propuse de programă, studiate în clasele V-VIII.

Textele caragialiene selectate sunt considerate, de asemenea, suport pentru însușirea unor noțiuni fundamentale de teorie literară precum: *schița, opera epică, nuvela, comedia, opera dramatică*. Interesul elevilor de gimnaziu pentru textul epic este o realitate. Acest aspect se poate explica plecând de la următoarele aspecte motivante pe care le oferă:

a. bucuria de a cunoaște, de a descoperi noi teritorii prin călătoria imaginară ce prelungește și întrește experiența limitată pe care o permite realul;

b. dorința de a afla adevăruri cunoscute sau abia întrezărite, de a găsi transpuse în cuvinte gânduri sau sentimente;

c. interesul de a găsi corelații cu lumea exterioară sau de a întrezări soluții prin consultarea altor opinii etc.

Epicul le este mai accesibil preadolescenților decât liricul, exercitându-și forța modelatoare asupra acestora prin conținutul antrenant. Textul epic

---

¹ Profesor la Școala Gimnazială „Mihai Drăgan”, Bacău.

le e mai la îndemână datorită familiarității lor cu lumea acțiunii, reprezentând un mijloc de a mări această particularitate, de a o aprofunda, de a o reconstrui, întrucât „conține modele de articulare semnificată a evenimentelor, tipare din perspectiva cărora putem înțelege și judeca lumea reală” (Alina Pamfil) I.L. Caragiale, îndeosebi prozatorul, este printre primii mentori ai lecturii copiilor. Generații de elevi învață „să citească” literatură în paginile cu întâmplări hazlii din *Vizită...* sau *D-l Goe...* și să descopere fascinantul univers comic din texte ca: *Bacalaureat*, *Bubico*, *Două loturi*, *O scrisoare pierdută*, opere literare mai aproape de zona de lectură a elevilor.

Studiul operelor sau al fragmentelor recomandate de programe și incluse în manualele școlare alternative diferă în funcție de obiectivele urmărite și de structura lor. Receptarea acestora implică mai multe trepte, de la prezentarea textului (prin lectura inițială), până la interpretarea amplă prin câteva procedee ale comentariului literar. La clasă folosim lecțiile de receptare – învățare pe teme, în unități de timp variabile, pe parcursul studierii unui text, realizându-se un complex circuit al învățării: însușirea de noi cunoștințe, consolidarea și sistematizarea, formarea de priceperi și deprinderi, exersarea creativității, evaluarea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor.

La clasa a V-a, schița *Vizită...* este aleasă pentru studierea conceptului teoretic de dialog ca mod de expunere și pentru familiarizarea cu noțiunea de schiță. Înainte de contactul elevilor cu textul, echivalent cu o receptare, există, după părerea didacticienilor, o etapă de pregătire a elevilor pentru contactul direct cu textul, materializată în „convorbirea pregătitoare”, „conversația lejeră”, ce facilitează apropierea de text și trezirea curiozității elevilor. Întrucât prima întâlnire a elevilor de gimnaziu cu scriitorul I. L. Caragiale are loc în clasa a V-a, prin intermediul textului *Vizită...*, se impune prezentarea unor informații sumare despre autor (fără a iniția lecții despre viața și activitatea scriitorului), pentru a facilita înțelegerea textului prin contextualizare în epoca și în atmosfera de atunci. Profesorul poate realiza o schiță biografică, cuprinzând câteva informații privind epoca în care a trăit scriitorul, mediul în care a crescut și și-a desfășurat activitatea, momente importante din viața acestuia, câteva teme și titluri mai însemnate din opera sa. Ideal ar fi ca ora să se poată desfășura într-o sală special amenajată sau în cabinetul de limba română, pentru a avea acces la mijloacele de învățământ auxiliare care pot veni în sprijinul cuvântului cu imagine și sunet.

Profesorul va familiariza elevii cu informațiile din textul studiat, făcând apel și la un alt scriitor care s-a ocupat de perioada copilăriei, Ion Creangă, pe care deja copiii l-au studiat în clasele primare. Și la I. L. Caragiale apar figuri de copii surprinși în situații care stârnesc hazul, iar mai departe, discuția introductivă se va orienta către valorificarea experienței de viață a copiilor, pentru a stabili eventuale punți de legătură cu universul imaginar din schiță. Se poate iniția un dialog în genul celui de mai jos:

Vă amintiți vreo întâmplare hazlie de când erați mic și vă vizitau părinții prietenilor, insistând să vă arătați istețimea? Ce comportament ați arătat? Erați cuminți sau, dimpotrivă, neastâmpărați? I-ați impresionat vreodată pe acești prieteni-musafiri? Cum? Ați făcut vreo prostioară? Cum reacționau părinții voștri față de purtarea voastră, față de teribilismul vostru?

În acest fel se activează și se sensibilizează receptivitatea elevilor. Profesorul poate apela și la metoda „ciorchinului” pentru a capta atenția elevilor și a facilita identificarea temei textului. Metodologia receptării propriu-zise a textului epic necesită, pe de o parte, concordanța cu principalele puncte de vedere asupra operei literare din critica literară specializată, pe de altă parte concordanța cu principiile didacticii moderne. Citirea explicativă a textului pe unități logice, pe fragmente, identificarea și explicarea cuvintelor și a expresiilor necunoscute sunt primele activități prin care se realizează aprofundarea textului. Fiind o operă literară epică, receptarea textului *Vizită*... urmărește în continuare stabilirea logicii acțiunii, a tehnicii scriitorului, a tipologiei personajelor, după cum punctează și Constantin Parfene. Alcătuirea planului de idei a textului literar reprezintă altă etapă a explorării textului. Planul de idei este des întâlnit la clasele gimnaziale. Menționăm că la momentul studierii lecturii *Vizită*..., elevii claselor a V-a au învățat deja despre planul simplu și planul dezvoltat de idei.

Explorarea textului *Vizită*... poate continua cu evidențierea modurilor de expunere și a semnificației acestora. (Narațiunea este un mod de expunere prin care se prezintă întâmplările din text. Dialogul este un mijloc indirect de caracterizare. Dialogul reprezintă și o sursă a comicului prin contrastul dintre ceea ce declară și ceea ce gândesc personajele). Despre dialog, ca și despre povestire sau despre descriere, elevii au învățat și în ciclul primar. Acum cunoștințele se reiau și se aprofundează. În clasa a V-a ei trebuie să fie capabili să identifice aceste moduri de expunere, să precizeze semnificația lor (să conștientizeze faptul ca dialogul oferă personajelor posibilitatea de a se prezenta singure prin ceea ce spun și prin

felul în care spun, cu alte cuvinte să intuiască în acest mod de expunere un mijloc indirect de caracterizare a personajelor). Considerăm că altă etapă a receptării textului epic este reprezentată de realizarea distincțiilor autor /narrator; cu alte cuvinte trebuie trasată o linie de demarcație între text și spațiul din afara textului, în care se află realitatea pe care opera o recrează. *Autorul* este cel care a scris efectiv opera, care a existat în mod real, sper deosebire de *narrator*, care e doar o voce fictivă, aleasă de autor să exprime trăiri, sentimente, atitudini.

O alta specie epică studiată în gimnaziu, aparținând lui Caragiale, este nuvela *Două loturi*, prezentă în manualele de clasa a VII-a. Chiar din prima oră profesorul va oferi planul studierii acestei opere:

- I. Lectura expresivă /Lectura pe roluri
- II. Citirea explicativă. Prezentarea acțiunii, a subiectului.
- III. Rezumatul narațiunii
- IV Caracterizarea personajelor
- V. Interpretarea textului (Teme de reflecție)
- VI. *Două loturi* – nuvelă

După lectura model (urmată chiar de vizionarea filmului) se verifică înțelegerea textului prin exerciții ce vizează problematica acestuia, aspectele esențiale ale conținutului.

Exemple:

- a) chestionare focalizate pe conținut:
  - Cum se numește lectura citită?
  - Când și unde se petrec întâmplările?
  - La ce persoană sunt povestite întâmplările?
- b) exerciții de completare a spațiilor albe:

Lefter Popescu joacă la loterie cu bani de la căpitanul Pandeale.

Profesorul propune în continuare alte sarcini pentru a valorifica reacția emoțională față de text:

– Ce emoții v-a produs deznodământul textului? Alegeți din seria dată: bucurie, amărăciune, consternare, fericire, dezamăgire, indiferență, mirare, compasiune. Justificați-vă alegerea. Pentru identificarea temei lecturii se folosesc întrebări de tipul: Ce tratează textul?

R: Înfățișează viața micilor funcționari care doresc să-și depășească condiția socială umilă. (Se argumentează cu citate din text).

Pentru descoperirea motivelor textului se poate folosi următoarea cerință:

– Precizați unul dintre elementele prin care se realizează tema (opozitia noroc – ghinion).

R: opoziția noroc – ghinion;

Aprofundarea textului se realizează prin următoarele activități: citirea explicativă a textului pe unități logice, pe fragmente; identificarea și explicarea cuvintelor și a expresiilor necunoscute. Ca de obicei, sunt vizate neologismele, expresiile și locuțiunile populare, elementele de jargon (ale diferitelor medii investigate: funcționărime, chivuțe) și identificarea efectelor lor stilistice. Argumentarea apartenenței la genul epic a acestui text este un al obiectiv care trebuie atins, înainte de a realiza argumentarea apartenenței la specia *nuvelă*. Opera epică transmite INDIRECT o impresie asupra realității prin intermediul acțiunii, al personajelor, al naratorului.

În clasa a VII-a elevii își însușesc noțiunea de *nuvelă*. Din punct de vedere metodologic se folosește învățarea prin descoperire și conversația euristică. Plecând de la trăsăturile epice ale textului, elevii le vor descoperi și pe cele proprii speciei *nuvelă*, urmând ca împreună cu profesorul să le sintetizeze în următoarea schemă:

Caracteristici:

– Prezintă toate trăsăturile importante ale genului epic: existența unui narator, acțiune, conflict, subiect, personaje.

– Naratorul poate fi unul dintre personajele operei. Chiar în această situație, el este obiectiv, detașat de subiect și de personaje.

– Structura epică este dezvoltată prin narațiune, dar aceasta se împletește cu descrierea, dialogul și monologul interior.

– Operă literară mai amplă decât schița, dar mai redusă decât romanul.

– Cuprinde mai multe episoade legate între ele printr-un singur fir narativ și are de obicei un singur conflict, concentrat în jurul personajului principal.

– Desfășurarea acțiunii este de obicei cronologică, dar ea poate acoperi perioade mari de timp și poate înregistra schimbări de decor.

– Personaje mai numeroase decât în schiță; pe lângă personajul principal pot apărea personaje secundare și episodice.

– Caracterele sunt deja formate.

– Accent pus pe complexitatea personajului principal, caracterizat prin analiză, observație, desfășurare epică, din perspective foarte diferite (biografie, mediu ambiant, motivarea reacțiilor psihologice).

Concluzia firească va fi definiția nuvelei, corolar al discuției despre text și trăsăturile acestuia din specia nuvelă. Operă epică în proză, cu acțiune mai dezvoltată decât a schiței, cuprinzând o succesiune de episoade unite într-o acțiune complicată progresiv, la care participă un număr mare de personaje complex caracterizate, accentul căzând pe evoluția acestora și nu pe acțiune se numește *nuvelă*. Cunoștințele despre nuvelă vor fi aplicate pe texte noi, profesorul solicitând în momentul evaluării formative argumentarea apartenenței textelor date la specia epică nuvelă. Receptarea lecturii poate continua cu un grup de sarcini ce se referă la valoarea artistică de ansamblu a operei și la încadrarea ei într-un sistem de valori estetice.

Caragiale este studiat în fiecare etapă a ciclului gimnazial, opera sa fiind fundamentală pentru dezvoltarea capacității de a recepta și comenta texte literare, precum și pentru a deschide apetitul pentru lectură, textele lui Caragiale oferind o multitudine tematică atractivă pentru elevi.

Bibliografie

- [1] Bărboi, Constanța, *I.L. Caragiale, Momente Schițe, Comentarii, sinteze, aprecieri critice, noțiuni de teorie literară, personaje literare, teste de evaluare*, București, Editura „Metemora Press”, 2002.
- [2] Cazimir, Ștefan, *Caragiale – universul comic*, București, Editura pentru Literatură, 1967
- [3] Ciobanu, Cristina, *I.L. Caragiale. Jocuri textuale și tipuri de discurs. Aplicații pe Momente și schițe*, Iași, Editura Lumen, 2006
- [4] Pamfil, Alina, *Limba și literatura română în școală. Structuri didactice deschise*, Pitești, Editura „Paralela 45”, 2006